

- Sotaa pakeneminen mullistaa ihmisen elämän. Hän joutuu jättämään kotinsa, kotimaansa, elinkeinonsa, koulunsa ja suuren osan omaisuudestaan. Usein taakse jäävät myös perhe ja sukulaiset.

→ Oppitunti 8:
SOTAA PAOSSA

→ TAVOITTEET

- Oppilaat ymmärtävät, miten sodan vuoksi pakeneminen vaikuttaa ihmisen elämään.
- Oppilaat käyvät läpi sellaisia vaikeita tilanteita ja päätöksiä, joita sotaa paenneet kohtaavat.
- Oppilaat ymmärtävät, että onnistuttuaan pakenemaan sodan välittömiä uhkia muualla, pakolaiset joutuvat usein kohtaamaan uusia haasteita vieraassa ympäristössä.

Sodassakin on säännöt.
OPPIMATERIAALI
YLÄKOULUILLE
JA LUKIOILLE

Siviilit sodan keskellä

Nykyään sodan vaikutukset siviilien elämään ovat huomattavasti suuremmat kuin ennen. Kun valtiot 1800-luvun puolella välissä alkoivat kirjata sodan oikeussääntöjä sopimuksiin, tavoitteena oli parantaa haavoittuneiden tilannetta sotatantereella. Vasta toisen maailmansodan jälkeen neuvoteltiin ensimmäinen sopimus, joka kokonaan keskittyi siviilien suojeluun (1949 IV Geneven sopimus). Tätä suojelua pyrittiin parantamaan kahdella lisäpöytäkirjalla vuonna 1977.

Sodat ajavat ihmisiä pois kotoaan ja aiheuttavat suurta humanitaarista hätää. Monesti siviilien kärsimykset ovat seurausta siitä, että taistelevat osapuolet eivät ole kunnioittaneet sodan oikeussääntöjä: sääntöjä tavoitteena on rajoittaa sodankäyntiä niin, että siviilit ja heidän omaisuutensa jätettäisiin kokonaan vihollisuuksien ja niiden vaikutusten ulkopuolelle. Ongelmana ei ole niinkään sääntöjen puute, kuin niiden toimeenpano.

Ihmisistä tulee erittäin haavoittuvaisia, kun he joutuvat jättämään kotinsa sodan vuoksi. Heidän täytyy löytää katto pään päälle, ravintoa sekä jokin tulolähde, jolla taata omat ja perheen tarpeet. Ensimmäinen tavoite on päästä turvaan sodan välittömiltä uhilta ja pitää perhe koossa. Monet joutuvat asettumaan uuteen, vieraaseen paikkaan, jossa odottavat uudet haasteet.

Sotaa paenneiden suojelu

Sotaa paenneita suojelevat useat kansainvälisen oikeuden säännöt. Sodan oikeussäännöt suojelevat maan sisäisiä pakolaisia tai evakkoja (eng. *internally displaced persons*). Sota-alueelta toiseen maahan lähteneitä koskevat puolestaan nk. pakolaissopimuksen määräykset. Yhdessä nämä kansainväliset normit pyrkivät lieventämään ongelmia, joita sotaa paenneet kohtaavat jokapäiväisessä elämässään.

Vuoden 1951 pakolaissopimus ja sen lisäpöytäkirja vuodelta 1967 määrittelevät pakolaisten oikeuksia. Pakolaisuus ilmiönä ei liity ainoastaan sotaan, mutta sota on yksi merkittävä pakolaisuuden syy. Pakolaisille kuuluvat samat perus- ja ihmisoikeudet kuin muillekin maassa laillisesti asuville ulkomaalaisille. Pakolaissopimuksen mukaan pakolaista ei voida palauttaa maahan, jossa hänen henkeään tai vapauttaan uhataan eikä hän saa riittävää suojelua.

Jotta ihminen voitaisiin määrittellä pakolaiseksi, täytyy hänellä pakolaissopimuksen mukaan olla pakolaistatus. Tämän myöntävät yleensä kansalliset viranomaiset turvapaikkahakemuksen ja haastattelun perusteella.

Kaikki vieraasta maasta suojaa hakevat eivät saa pakolaistatusta, mutta jos olosuhteet heidän omassa kotimaassaan ovat liian turvattomat tai jos heitä voi kotimaassa uhata epäinhimillinen kohtelu, heille voidaan myöntää lupa oleskella maassa. Vain murto-osalle heistä myönnetään pakolaissopimuksen mukainen pakolaistatus. Suomeen tulee huomattavan vähän turvapaikanhakijoita muihin maihin, esimerkiksi Ruotsiin, verrattuna.

Niin sanotuille kiintiöpakolaisille pakolaistatukset myöntää YK:n pakolaisjärjestö UNHCR. Kiintiöpakolaiset valikoidaan useimmiten pakolaisleireillä.

Sotaa paetessaan monet joutuvat eroon perheenjäsenistään. Sodan oikeussääntöjen mukaan kunkin selkkauksen osapuolen on ryhdyttävä etsimään kadonneita henkilöitä heti tilanteen salliessa ja viimeistään aktiivisten vihollisuuksien loppuessa. Osapuolet ovat velvollisia ryhtymään kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin tilapäisesti hajalle joutuneiden perheiden yhdistämiseksi. Sodan osapuolet ovat myös velvollisia helpottamaan avustujärjestöjen työtä siviilien puolesta. (Lisätietoa ja tehtäviä avustustoiminnasta ja perheiden yhdistämisestä oppitunnissa 9.)

Sotaa paenneet Suomessa ja maailmalla

YK:n mukaan maailmassa oli vuonna 2007 noin 26 miljoonaa aseellisia selkkauksia paennutta maan sisäistä pakolaista. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n (United Nations High Commissioner for Refugees) mukaan maailmassa oli vuonna 2006 noin 11 miljoonaa sotia tai vainoja pakenevaa ihmistä, jotka luokiteltiin varsinaisiksi pakolaisiksi.

Suurin osa pakolaisista liikkuu maasta toiseen köyhimmässä maissa, eikä monikaan päädy länsimaihin. Armenia, Kongon demokraattinen tasavalta, Serbia-Montenegro, Djibouti ja Sambia ovat valtioita, jotka ovat vastaanottaneet eniten pakolaisia maailmassa suhteutettuna valtioiden omaan asukasmäärään.

Pakolaiset saattavat joutua viettämään elämästään vuosia pakolaisleireillä, joissa olot ovat yleensä erittäin puutteelliset. Vieraassa maassa pakolaisen täytyy opetella uuden valtion tavat ja kieli. Sopeutuminen voi olla hidasta ja haastavaa, etenkin jos osa perheestä tai suvusta on ajautunut muualle.

Suomi vastaanotti ensimmäiset pakolaiset 1970-luvulla. Vuoteen 2007 mennessä Suomeen oli saapunut yhteensä 29 550 pakolaista. Eniten pakolaisia Suomeen on tullut Iranista, Irakista, Somaliasta sekä entisen Jugoslavian alueelta.

Suomessa asuva pakolainen voi halutessaan saada lähiomaisensa Suomeen ns. perheenyhdistämissäännöksen perusteella. (Lisätietoa Punaisen Ristin perheenyhdistämistyöstä oppitunnissa 9.)